

ՊԱՅՄԱՆՔ

ՊՈՒԿԱՐԻԱ

Տարեկան . . 12 Ֆր.
Վեցամսեայ . . 6 "

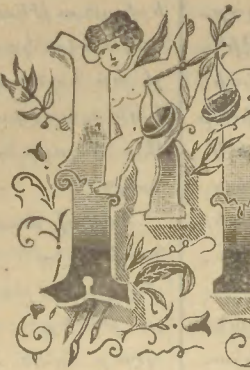
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Կոնսուլի մեկ ծրարով
Տարեկան . . 14 Ֆր.
Վեցամսեայ . . 7 "

ԱՄԵՐԻԿԱ

Տարեկան 2.60 Տոյար
Վեցամսեայ 1.50 "
Կ Ա Ն Խ Ի Կ

Ծրանշարման տար
20 ամսիկով

ԻՐԱՎԱԲԱՆՔ

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն Ե Ի Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄՆՆ ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ ԵՒ ՇԱՐԱԹ

ՀԱՍՑԵ

Rédaction du journal

„Iravounk“

VARNA (Bulgarie)

Редакция

на ВѢСТНИКЪ

„Иравункъ“

ВАРНА (България)

Գրութիւնք եւ
չեմ տրոշիր

Ի ՆՊԱՍՏ ԶԵՅԹՈՒՆԻ

Հայ գիւցաղաններու այս հայ
րենիքէն վերջերս հասնող լուրերը,
ծաղկախոտի համաճարակին առթիւ
որ հոն օրը քանի մը տուեսեակ
ծաղիկ կեանքեր կը խորձրեցնէ
եղեր, բնականապէս արտասահ
մանի հայ մամուլին կարեկցական
աղաղակը պիտի տարածէին երկ
րագնախոս ամէն անկիւնները ուր որ
հայեր կան: Երգիպոսի մէջ ար
դէն Զէյթունի նպատակու գոր
ծին ձեռնարկուած է. Բարիք Տ.
Զէրազ իր թերթով հանգանակու
թիւն բացած է, հոս ալ մեր պաշ
տոնակիցները սկսած են թաղ
խորհուրդի գլխի շարժել փորձել
բացառաբար, որ Զէյթունի ի
նպատակ հանգանակութեան մը հո
գը ստանձնէ: Մենք որչափ սքեպ
տիք այդ թաղ. խորհուրդը բոտա
ծին մարդասիրական զգացումներու
մասին, չենք ուզեր հաւատալ որ
իր քարացած անտարբերութեան
մէջ շարունակէ մնալ այս առթիւ
ալ, և ստիպել մեզ ուրիշ դուռներ
ձեռք առնել այդ գերադասութեան
մարդասիրական գործը ստանձնել
տալու համար: Անտարակայս ա
մենէն չքաւոր հայը չգիտի փո
րանի իր օրապահիկէն զոնէ ֆրանգ
մը յատկացնելու Զէյթունի հան
գանակութեան պակին, որ հա
րիւրաւոր մատուց կեանքեր պիտի
փրկէ համաճարակի լափիզող
կրակէն: Բայց աճապարել պէտք
է:

ԳՈՐԻՊԷՅ

ՀՐԱԻԵՐ ՍԸ

... խմբագիր

Հաճեցէք ձեր յառաջիկայ թի
ւին մէջ մեր սա հրաւերը զետե
ղել:

Իրաւունքի 30 թիւին մէջ կար
գացինք Մշեցի Միւսի Զօրմար
գումանի այն յայտնի և անձնուէր
կուռողին եղիւնական յօշոտումը
Հնչակ. Սողոմաճեանց-Սազունի
կեդրոնի հրահանգին համաձայն,

նոր. հնչակեաններու դաշուկով:
Մենք ստորագրող ազգայիններս
հրապարակաւ կը խնդրենք այն
ամեն ազգային անհատներէ՝ որոնք
Միւսի սպանութեան պարագա
ններուն և շարժառիթին ու է մի.
Ջոցալ գիտակեցած են, յանուն
արդարութեան և մարդկութեան
հրապարակեն գիտցածին, մա
նաւանդ յանուն ազգ. պայտնեան
Ս. դատին, որուն համար Միւս
այնչափ անձնուէր կուռած և
կեանքը նուիրած էր:

Անհամբար կըսպասենք այս հրե
շային դէպքը լուսաբանող որ և է
յայտնութեան:

Օրինակ մ'ալ Շ... ին զրկած
ենք:

72 Ստորագրութիւնք

24 ապրիլ 1903

Պուրկազ

Պուրկազի ազգայինք բնականօրէն
չափազանց յուզուած ողբացեալ Շա
հէն-Միւսի սպանման քստմեղի լու
րէն, կոչ կընեն այս գրութեանը որ
այդ ոճին պարագաները եւ շարժա
ռիթմերը հրապարակաւ պարզուին:
Մենք կը կարծենք թէ Իրաւունքի նա
խորդ թիւը (թիւ 32), եթէ ստացած
ըլլային, անոնց հետաքրքրութեան գո
հացում տալու բուական էր այն. Կով
կասի նամակը եւ Տ. Զանկուլեանի
գրութիւնը կը բաւէին հաստատելու
թէ հին հատուածին պատկանող Հըն
չակեաններ կանխամտածմամբ, զսուով
Շահէնը տուն մը տարած եւ սպաննած
են, լոկ այն պատճառաւ որ այդ ան
մոտանալի հերոսը նախկին վերակազմ
եալ հատուածին հետ յարաբերութեան
մէջ էր եւ կը գործակցէր: Կովկասի
նամակին հետեւեալ հատուածը որոշ
ցոյց կուտայ թէ սպանման շարժառի
թը ի՞նչ է.

«Այստեղ հին Հնչակեաններու մէջ
ներքին կռիւները բոլորովին տարբեր
գոյն առած են: Ինչպէս կերեւի զին
ուած կամ զրգուած չեն միայն պա
րագլուրներուն դէմ, այլ անբողոք
նահաւանքներն էր:

Այդ գրգռումը Արզումանեանց-Սա
զունի «Կենտրոն» շրջաբերականնե
րուն եւ դաւադրական հրահանգներուն
արդիւնքն է: Արդէն այդ քստմեղի
ոճիւրը առաջին անգամ մեզ գուժող
նամակը՝ որ լաւատողեակ եւ վստա
հելի աղբիւրէ բղխած էր, կըսէր: «Ի
ձեռն կայ կնքուած պաշտօնական վա
ւերաթուղթ ապացուցանելու որ Շա
հէնը սպաննել տալու հրահանգը Լօն
տոնի կեդրոնէն Սազունի-Արզուման

եանց անուով զիտահարներէն ելած է»:
Ասկէ անդին այլեւս պէտք չմնար
կը կայծենք այդ սպանման մասին ու
րիշ պարագաներ եւ շարժառիթներ ո
րոններու: Այդ խմբակին որդեգրած
եղբայրասպան սխառեմը բացատրող ու
րիշ մէկ քանի նամակներ այ արդէն
բնութեան են: Սապահգիւլեան հրէշը՝
զոր պուրկարայք լաւ կը ճանչնան,
Ամերիկայի մէջ բացայայտ պոռագած
է թէ «գրեմ Սազունիին որ Զիթունի
գիւղը Լօնտոնի փողոցներուն մէջ փը
ռէ, այս վերջինը երբ դեռ Լօնտոն կը
գտնուէր, իսկ երբ Պուրկազի անցաւ
զաւադիրները կրկին իրենց դերին
մէջն էին, բայց չյաջողեցան՝ այս մա
սին ձեռք անցած պաշտօնական նա
մակներ տեսանք բայց առ այժմ չը
հրատարակելու խոստմամբ:

Նաեւ այդ ոճրագործ խմբակի
ինքութիւնը կը պարզէ Արզուման
եանցի այն ծանօթ դաւադրական նա
մակը զոր անցեալ ամսոյ մէջ հրատա
րակեցինք (տես Իրաւունքի թիւ 20,
տարի Ը.), որով նազարբէկը պաշտող
Արզումանեանցը անոր գեղծութիւնը
եւ անբարոյականութիւնը տեսողով
մը հրապարակող Համբարձում Առա
քելեան անուն ծանօթ համակրելի հը
րապարակագիրը սպաննելու դաւադ
րութեան համախոհ ըլլալը կը յայտ
նէ այսպէս:

«Կովկասի ընկերները այդ կեղտոտ
բրօշուրի հրատարակութեան յետոյ,
առանձին գորգուրաք են տառու
ղէպի սիրեցեալ Աւօն (Նազարբէկը).
մինչեւ անգամ փորձել են շանսասակ
անել... 2. Առաքելեանին, եթէ
վերջինս գուշակելով իր գլխին գա
լիքը փախուտ չտար:»

Կը տեսնէք, 2. Առաքելեանը
սպաննելու կամակից ըլլալով միայն
չը լաւականանար Արզումանեանց,
այլ նաեւ այդ սպանումը շանսասակ
անել բառով կորակէ, միայն այն
վրէժխնդրութեամբ որ 2. Առաքել
եան համարձակեմ է նազարբէկի ան
վրէժխնդրէն գէշ կողմերը հրապարակել:

Այս պարագան միայն բաւական է
ցոյց տալու թէ միամտաբար հին հա
տուածի հետեւող մեր ազգակիցները
ինչ խղճի տէր մարդիկներէ կառաջ
նորդուին. ուստի զարմանալու չէ
թէ Շահէնը ի՞նչ պարագաներու տակ
եւ ինչ շարժառիթներով սպաննուե
ցաւ. եւ որչափ ատեն որ հին հա
տուածի զեկավարները նոյն մարդիկը
մնան եւ որչափ ատեն որ Հիններու
նպատակը նազարբէկեանութեան հա
տառել ըլլայ՝ դեռ շատ թանկագին
զոհեր պիտի ունենայ հայ ժողովուր
դը:

Ուստի հոս կը կրկնենք Կովկասի
մեր յարգելի նամակագիրին այն խօսքը
«գրութիւնը շատ ծանր է եւ պէտք է

ամէն ջանք ի գործ դնել զարմանելու
համար:»

Եւ զարմանողը նոյնինքն հայ ժո
ղովուրդը պէտք է ըլլայ: ԽՄԻ:

ՆԱՄԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷ

29 մարտ 1903 Գաւառ գաւառ Օ. Գիւղ
(Բաղիշ)

Սիրելի որդիս Պ. Գ.

Նախ քոյ պատուական որպի
սիւնութիւն հարցնելէ զկնի յուսով
ենք որ ողջ և առողջ ես: Եթէ
դուն ալ մեզ հարցնես փառք Աս
տուծոյ մինչի կէտագում ողջ և
առողջ ենք և քոյ անգին կենաց
համար աղօթող ենք:

Ստացանք Ձեր զրկած 4 փետր.
1903 թուագրեալ պատուական
նամակ, Հայոց Առաջնորդարանի
ձեռամբ. կարգացինք ու պարու
նակութեանց վերահաս եղանք:
Այժմ կը փութամ պատասխանել
զրած ես թէ ես կուգամ երկիր.
արդէն մենք շատ կը փափաքինք
քոյ գալուն: Մեր գիւղի հայեր
բաւորն ալ տաճկցած են, հայ որ
մնացեր է, ես, քոյ կին և քոյդդ,
արդէն մլքեր քոյ փեսայ Դաւա
դան (քորդ մը) զապտեր է. կըսէ
իմ անեք տաճկացւ վերջէն մեռաւ,
անոր մլքեր ինծի կը հասնի:
Վերջապէս ինչ ըրի չարա չեղաւ և
քոյ նամակն ալ օգուտ չի բերաւ:
Դուն ի՞նչ կըսեմ, ելնենք գիւ
ղէն թէ չէ մնա՞ր գիւղի մէջ:

Նախ եւ առաջ քոյ ծնող մայր
Նազէից, կինդ Նարգիզից, քորդ
Նարգիզից և Գալէից, Մորից,
հօրեղբորդի Սարգսից, Մինա
սից շատ սիրով և կարօտով բա
րեւներ. կը յիշենք քեզ ու քոյ քէֆ
կը հարցնենք: Քոյ քստրդիք
տաճկցած են յատկապէս կը բա
րեւեն:

Գրուեցաւ Մայրոյ
Նազէից, ի Օ. Գիւղ:

Յ. Գ. Գ. սրձեալ կըսեմ մենք
գեղ մնա՞նք թէ չէ. որ յառաջ
պատասխանես. կնոջդ մասին ա
մենեւին հոգ չընես շատ աղէկ կը
պաշտպանու: Մեզի բան մը չը
մնացիր, ամենն ալ քոյ հայր ծա
խեց կերաւ: Նոյն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁՔ

ՍԵՆԱՆԻԿԻ ԴԵՊՔԸ

Հիտեւեալ հետաքրքրական մասեր կը քաղենք թանկ թղթակցին մէջ ընդարձակ նամակէն։

Սերանիկի Օսմ. Պանգան ձգտած ոտմարին պայթումէն չը վնասող մասերը յաջորդող հրդեհին ճարակ ըլլալ սկսած էին նոյն գիշերը, միայն զրամատան գանձարանը ազատեցաւ բոցերէն, չնորհիւ Մէսսթէօրի Կասալի-վիո չափնաւոր նաւաստիներուն միջատութեան։ Ֆրանսացի նաւաստիները այդ գիշերը արթնութեան եւ մեծ քաջութեամբ իրենց ապացոյց մը եւս տուին, իրենց ջրհանները կը գործածէին ուղիւստ տեղատարափին տակ, որոնք կը նետուէին բնակարանի մը տանիքէն եւ մօտիկ պանդոկի մը պատահաններէն յիտունի չափ դաւազիրներու։ Կողմէ, անոնք կու գէին ամեն գնով արգելել ո եւ օգնութիւն պահանջուէր ազատելու համար, զոր հիմնադրած ընել որոշած էին։ Այդ կողմերը 35 ուղիւստ պայթած են, Պանսի մը մէջ մասը փլելով չորս անձ զոհեց, Իտալացի մը եւ Ջորջիերիացի մը մեռան, Անգլիացի մը ծանրապէս ջախջախեցաւ ու չը կրնար առողջանալ եւ Գերմանացի մը վիրաւորուեցաւ։

Միւս կողմէն, կառավարութեան վտագի եւ պատերազմական պաշարներու մթերանոցի մը վրայ տասն անգամ յարձակում գործուեցաւ, միեւնոյն գիշերը, 25-30 հոգիէ բաղկացեալ խումբերու կողմէն, որոնք ուղիւստ կը նետէին զինուորական շղթային վրայ, որպէսզի ներս մտնեն ու հոն ալ ամէն ինչ օդը հանեն։ Ամէն անգամին ետ մղուեցան ու չը կրցին իրենց նպատակին հասնիլ։ Գերմանական վարժարանի վանդակաբեկիւրուն, յիտունէ աւելի ուղիւստ նետուեցան առանց արդիւնքի։ Քարիւղի

մթերանոց մը պայթեցնել փորձեցին, բայց չը հրդեհուեցաւ։ Վառսառ թաղին մէջ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ 30 հոգիներ խումբի մը եւ թուրք զօրքերու միջեւ։ Պուլկար-Մակեդոնացիներէ 17 անձ սպաննուեցան, միւսները քաղաք մտան։

Այս կացութեան վրայ, կուսակալը հրաման տուաւ ոստիկանապետին բոլոր կասկածելիները նոյն վայրկեանին սպաննելու։ Թուրքերուն համար պուլկար եղողը կասկածելի համարուելով, այլ եւ, փողոցներուն մէջ, պանդոկներուն եւ պուլկարական թաղերուն մէջ անոնցի կոտորած մը սկսաւ։

Այս առաջին գիշերուան մէջ, կրտսի լիւն, 400 է աւելի մեռեալ եւ 5-600 վիրաւոր տարուեցան Գոնազի ներսի բակը։ Կոտորածները եւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին։ Միւս, չեւ հիմակ գոնիւրէ թիւր հազարը կանցին։ Իրակները կտրելով կը փոխադրուին թրքակի գերեզմանները, ուր կը ձգուէին առանց թաղուելու 36 եւ 48 ժամ։ Թուրքերը կը հետեւէին պուլկարաց հետ խնդիրը վերջացնելու լաւագոյն միջոցը անոնց բոլոր բնակիչներէն ընելէ։ Կանանց եւ տղայոց ալ չեն խնայ՝ ալ չեւս միւսներուն նման։ Նշածներու մասին ժողովուրդին պատմածները լսելով մարդուս մագերէ կը տնկուին։ Սապէս, ուսանք կառավարկէին Գոնազի բանտարկեալները՝ առաջիկայ չորհուրի վանդակին մէջ զննել եւ նաւը ընկղմելով ամբողջ մէկէն խեղդել։ Ուրիշներ կը տնկին թէ պէտք է անոնց ամէնէն ալ անօթի ձգել ու սովամահ ընել։ Եւ իրաւ ալ սուրբ ըլլալով ընդամենը շատ փքր հացի կոոր մը միայն կը տրուէր քսան ու չորս ժամուան մէջ։

Հասարակաց ճամբաներուն վրայ ճաղար որսալու նման Պուլկարները կը հալածեն։ Ձինեալ զօրքերը՝ որ խումբ խումբ քաղաքին մէջ կը պատին բաւական է որ մասնիչի մը ակնարկութիւնը նշմարեն ու եւ անցորդի մը վրայ, անոնք անմիջապէս կը յարձակին ու կը սպալեն առանց դատական ուրիշ ձեւակերպութեան։

Եթէ հալածողը ուղիւստ ունի իր քով, զանոնք կը գործածէ վրան յարձակողներէն ազատուելու համար։ Ձինեալներն ալ հրացան ձգովեան կսկսին եւ այդ վայրկեանին շրջագալութիւնը բոլորովին վտանգաւոր է, որովհետեւ որսը հալածող զինուորականները շատ ուշադրութիւն չեն ըներ թէ իրենց կրակը ըրած գծին վրայ ուրիշ մարդիկ կը գտնուին։

Պուլկարներուն ընթացքը, անտարբերութիւնը որով մահը կարճ մարտէն, ատելութիւնը եւ անարգանքը՝ որոնցով լեցուած են գէպի իրենց թշնամիները, ցոյց կուտան թէ իրենց հոգեկան վիճակը հասած է յուսահատութեան սոսկալի վայրկեաններուն, եւ կապալուցանեն որ իրենք կախաւ ուխտած են կեանքերին զոհել։ Եստիւր ինքզինքնին կը սպաննեն փոխանակ ողջ յանձնուելու։ Այս ճամբարի դաւադրականութիւնը մըն է որ հազարաւոր անգամներ ունի։ Բոլոր երեւոյթիները ցոյց կուտան թէ անոնք ծրագիր մը ունին պատրաստած, որուն զործադրութեան սկզբնաւորութիւնը դեռ միայն տեսնուի։

Սերանիկի մէջ վեց հազարի մօտ պուլկարներ կան, անոնց քանի մը հարիւր վերջին օրերը ցրտէն եկան եւ անշուշտ դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան։ Եւ հակառակ կոտորածներուն ու ձերբակալութեանց բան մը չէ կարող մեղ վտանգեցնել թէ՛ առաջին առիթէն չօգտուին վերսկսելու համար։ Գիտնալով թէ ամեն կողմէ պաշարուած եւ զատապարտուած են թուրքերու հարուածներուն տակ իյնալու, զարմանալի չէ թէ անոնք դեռ է՛ն ճիւղալայն հարուածները տալ կը ջանան։

Խիստ մեծ քանակութեամբ ուղիւստներ բռնուած են։ Թուրքերը կը հաստատեն թէ որոնք որ ձերբակալած են իր օճէն չիւլի զրպաններէն զոհէ 3-4 ուղիւստ գտած են։ Երեւոյթներէն կը հասկցուի թէ անոնք հոս չիտուած են։ Երեւոյթներէն պարզութիւնը այդպէս ցոյց կուտայ, որ իրենց մէկ փամփուշտը իր պատրաստութեամբ միայն, քսանի չափ պողպատէ նուրբ ծայրեւ

րով չ'ըպագատուած, 15 սանթիմէթր երկայնութեամբ եւ երկաթ թելով մը ամպակա կապուած է։ Անհաւանական չէ որ նոյնիսկ տիւնամիթն ալ տեղական պատրաստութիւն եղած ըլլայ։ Այս բոլորը ապահովութիւն չիտուանար։

Գալով առանց դատաստանի սպանութեանց, ձերբակալութեանց եւ մարդոսութեանց, թուրք կառավարութիւնը որոշապէս ձեռք չառաւ պէտք եղած միջոցները ժողովուրդին կեանքը փրկելու համար։ Չորեքշաբթի իրիկուն քաղաքին մէջ հազիւ 800 զինուոր կար, առջի օրը 1300 եւս եկաւ Ջորջիերիայէ եւ այսօր նոյն չափ եւս։ Այս զօրքերուն մեծագոյն մասը հանրային չէր, քանի որ պահպանել ստիպուած ըլլալով, փոքրիկ մաս մը միայն կը մնայ գրակն դալիք խումբերուն մօտքը արգելելու եւ մահուանը հաստատութիւնները ու բնակարանները պաշտպանելու համար։ Ըսել կըզուր թէ դաւադրիւններն պաշտպանութեան համար մեր առջիւր մեծ ուժ մը չունին։

Քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ է։ Իրիկուն ժամը 7 կէսին շրջագալութիւնը ալ գիւղեւած է, ամեն մարդ իր տանը մէջ կապաստանի երթելու իր առանց գիտնալով թէ գիշերը ինչպէս պիտի տեսնուի։

ԱՆՍՈՒՄԱՆՍԻ ՇԱՀԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կը գալիմ ըսելով թէ Միսի կեանքը չպիտի կրնամ մանրամասնաբար գրել, որովհետեւ Միսն այն հերոսներէն էր որոնք անկարելի է որ իրենց անցեալը պատմեն հետաքրքիրներու։ Թէեւ շատ ստիպեցինք որ իր կենսագրութիւնը պատրաստէ թե՛ իրաւ պատրաստած ըլլայ եւ օր մը հրատարակուի։ Իսկ ես իր կեանքին կտորները զրի պիտի առնեմ որոնք իր ընկերներէն յաճախ եւ ուսանող ալ ակամատես եղած են։

Վերջի ուսու եւ թուրք պատերազ-

Ա. ՇԻՏԱՆԵԱՆ

(74)

ԹԻՍ. ՊԱՐՏԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐԱՐԴ

ՎԱՐԻ ՓԱՇԱ ԵՐ ՎԱՆԱԿԱՆ

- Զեր հրամանով, բացառանչեց Վանական։
- Անշուշտ։
- Տեղապահը հպատակեցաւ . . .
- Կրնա՞ր չը հպատակել . . . նկատել տուաւ Վարին քմծիծաղով մը։
- Ո՛չ . . . մրմնջեց Վանական։
- Հիմակ կուզեմ որ այդ պաշտօնը ձեզի տրուի, կընդունի՞ք։
- Զեմ կընար ընդունիլ։
- Ինչո՞ւ համար։
- Անոր համար որ Հայոց Առաջնորդարանը «պաշտօնէ դատարկ» նշանակած է զիս։ Ես պարտաւոր եմ հպատակելու իմ Տեղապահին հրամանին։
- Եթէ Տեղապահը թոյլ տայ եւ ես հրամայելու ըլլամ, պիտի ընդունի՞ք։
- «Եթէ դուք հրամայէք եւ Տեղապահը թոյլ տայ» դարձեալ չեմ կրնար ընդունիլ, որովհետեւ պաշտականութիւնս վերջացած է։ Թիմարայ թէ՛ Վերին

գեղերը, թէ՛ Միջին գեղերն եւ թէ՛ Ստորին գեղերը այցելած եմ ու չեմ կրնար նորէն այդ կողմերը թափախել։ Ի՛նչ պիտի ընեմ այսուհետեւ։

— Քանի որ երկրին զաւակն էք, քանի որ ձեր պարտականութիւնն է ժողովուրդին առաջնորդել ըլլալու, վերջապէս, քանի որ կառավարութիւնը վտանգ եղած է կրօնաւորներու ամեն գործունէութեան վրայ, կառավարիկս որ ծառայութիւն մը մատուցանէք, կը յօժարե՞ք։

— Ի՞նչ ծառայութիւն։

— Երկրին ու թագաւորին սիրտն համար յանձն առնէք ա՛յն գեղերը շրջագալելու, ուր անշուշտ խռովութիւններ նշմարեցիք։

Վանական կեցած տեղը ցնցուեցաւ, ինչպէս վիթխարի ապառաժ մը՝ երկաշարժի մը ցնցումին՝ ներքեւը։ Դանիճը միջնաւ աչքերուն . . . Լարեց թէ հրէշ մը կար իր դէմը, որ կը ժպտէր։ Կարծեց թէ ներդալման ուրուական մը կը մարմնանար իր առջին ու կը թևադրէր զինքը ծծելու եղբոր մը արիւնը . . .

— Ինչո՞ւ կը մտածէք, ընդհատեց Վարի փաշան իր անարդ ձայնը կեղծելով։

— Ե՛ս, գոչեց Վանական՝ ինքնիրմէ ելած։

— Այո՛, գուր։

— Եւ մտածեմ թէ երկրին ու թագաւորին սիրտն համար յանձն առնելիք պաշտօնս օգտակար չի պիտի ըլլայ, որովհետեւ խռովութիւններն ո՛չ թէ հայ գեղացիներու մէջ նշմարած եմ, այլ Քուրտ ցեղերն են որ խռովութիւններ կը պատրաստեն . . .

— Քուրտները կրնան զսպուիլ։

— Երբ զինեալ ու լինարեակ Քուրտները կրնաք

զսպել, վտանգ եղէք թէ անդէն ու օրուան հացը մտածող թշուառ վեղացիները զսպուած են ամեն կերպով։

— Այդ չէ՛ նպատակս . . . ես ալ հաւատացած եմ թէ անդէն ու իր օրապահիլը մտածելու անկարող հայ վեղացիները դարեւ իվիլ խռովութեան մը պաղապարն ունեցած չեն, հաւատացած եմ թէ հաւատարմաբար ծառայած են անոնք երկրին ու կառավարութեան . . . սակայն վերջին ժամանակներս մտած եմ անոնց մէջ կարգ մը խաբեղանիք, որոնք վատ ուղղութեան մը հետեւեցնելու յաջողեցան։

— Զեմ հասկնա՞ր . . . Ժողովուրդ մը, որ զարկէ իվիլ հաւատարիմ եղած է երկրին ու կառավարութեան, ինչպէ՞ս կարելի է խաբեղանելու խօսքին հաւատք ընծայէ եւ ոսնակիւ ընէ իր պարտականութիւնը։ Կը հաւատա՞ք որ հայը ա՛յդ ատիճանն անմիտ է։

— Ո՛չ։

— Կը հաւատա՞ք որ ժողովուրդ մը խռովութեան եւ կամ թէ ապստամբութեան մը մէջ դնելը շատ հեշտ չէ։

— Կը հաւատամ։

— Ան տառն, ի՛նչ հարկ կայ որ կառավարելու կուսակալը։ Անորը է մեղ ժողովուրդին կեանքը, խաղա՞ղ է անոր ընտանիքը . . .

— Անդորր է։

— Խաղա՞ղ է անոր ընտանիկան յարկը։

— Խաղա՞ղ է։

— Ուրեմն . . . ձեր վտանգութեան կատարած շատ անտեղի է։

— Բայց ժողովուրդը ըսածը միայնիւ ոչխարներու

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹ

Թ Ի Ի Ր Ք Ի Ա

Թիւրքիանըն ի վրոյս գրծա-
սընտաքի վիւայէթլերինտէն (րու-
մէլի) րում Էսթրոթլարը Բաթ-
րիքհանէյէ րաթորթլար Բաթրոյուպ,
իճրա օլընմագտա օլսն թէշթիւթ
տան տօլայը րում Էհալիսինին
Սուլթանա միննէթտար վէ միւ-
թէշթիւթ Կուլընտըղըն պէյան
իտէրլէր իմիշ :

Րում Բաթրիքինին տախի պու-
րաթորթլարըն խիւլասէի մալը
պիր թէշթիւթնամէ իլէ Սուլ-
թանա թագտիմ իտէճէթ օլտըղը
Սթանպօլ ձերիտէլէրինտէ օգու-
նույօր :

Թիւրքիանըն հէր թարաֆընտա
պախուսուս շու սըրա հիւթմ իտէն
ինթիլմաօղըղթ կիւնէշ կիպի ա-
շիքիար իթէն, րում րահիպլէրին
շու ալշաքճա Էագթալլանմալարը
միւթմէտին միլլէթլէրիննէֆիլէթի
ձուճիպ օլաճաղընտան պաշգա հիշ
պիր թէշթիւթ հասըլ իթմէլ վէ
աքսի օլարագ, Բիւզանդիա իւ-
բէօաթօրըղը Էսնասընտա րում
հիւթիւթինին հէմճիվար խրիս-
թիան միլլէթլէրի թիւրք Սուլ-
թանարընա Էգաթրմէթ իշին իճ-
րա իթթիթլէրի Էնվաի խապասէ-
թի անտըրըր քի՝ օլ Էսնալէրտէ
տախի՝ րումլար հէմճիվար խրիս-
թիանլարըն (Էրմէնի, պուկար,
սերպ վէ սաիթէ) սէֆալէթինէ
սէպէպ օլտըղլարը կիպի նիհայէթ
քէնտիլէրին տախի թաճ ու թախ.
տը Էլտէն չըգարմայա վասիթա
օլմուշ օլտըլար :

Շու միւթէասուպ, շու խօր-
պին վէ շու հասուտ միլլէթ 4-500
սէնէ Էսթրիլթ ալթընտա Էգիլ-
տիքտէն սօրա, Էլան ալնը թա-
րիգի մէլանէթքտարանէտէն շաշ-
մայօր վէսսէլամ :

— Սթանպօլտա Պուկարիայա
գարըն մուհարէպէ իլան իթմէթ
Էֆըրըն պաշլըճա ասքէրիյէ
գըսմընտա, Էսքի-թիւրքլէնտէ Էս-
Էրմըշ տըր. զիրս սօն վուգուաթ.
լարըն մէսուլիլէթինի Պուկարիա-
յա համ իտէյօրլար. ֆագաթ Էըլ-
տըղտա վէ Պապը Ալիտէ պու-
Էֆըրըն Էհէմմիլէթ վէրիլմէ-
յուպ, մուհարէպէյէ սէպէպիլէթ
վէրմէլէյէ չալըշլիյօր. Պուկու-
սէպէպիլէթ կէշէն կիւն րում վէ
Աստրիա Էլիլէրինին Էըլտըղա
վէ Պապը Ալիյէ շիֆահէն շէօլլէ
իլթար իթմէլէրի տիր, քի՝ Էկէր
Պուկարիայա գարըն թիւրքիա
մուհարէպէյէ թուլթուլաճագ օլուր
իսէ՝ զալիպ տախի չըգարսա հիշ
պիր շէյ իսթիֆտա Էսնալէթէթ
տիր, վէ պու միւնասիպէթլէ Էլ-
շիլէր Էուլան-թիւրք մուհարէպէ-
սինին վէ կիրիա մէլէլէսինին նէ-
թիճէսինի Սուլթանա տէր խաթըր
իթթիթիլէր իտի :

Սուլթան վէ քէնտի վիւթէլար
մուհարէպէտէն շէֆիմէթտէ իսէ-
լէրտէ, տիկէր թարաֆտան Էսնա-
թէպէր պուկարլարը տախի մահ-
պուս իթմէթ վէ պուկար րահիպ-
լէրի թէշթիլթ Էլլէմէթ իշին մէ-
մուրլարա քէմալը սէրպէստիլէթ
վէրմիլլէր տիր :

— Սթանպօլտա պուկար րօլօ.
թիւրք Ահէնթին սէքրէթէրի Ս.
Նիթիֆօրլըն խանէսի Նալէհան
պապըլապ Էագթընըմալը իւզէրի-
նէ, Ահէնթ րօլթէսթ իթմէսին.
տէ՝ Պապը Ալի Էսնալըշլըգ օլմուշ
տէյուպ աֆլ թէմէնի իթմիշ իսէ
տէ, Ահէնթ ճէվապէն՝ Էկէր պիր
տախի պու կիպի միւնասիպէթ.
սիլլիթ վուգու պուլուր/իսէ Սթան.
պօլտան չըգաճաղըն իլթար Էյ-
լէմիշ տիր :

Մաքթընիւ

Գօմիթէ րէյիլէրինտէն Տէլլէ-
պին Բանիճա քէօյիլէնտէ աքան-
սըպա կէլուպ. 11 րէֆիլլէրի իլէ
պէրապէր Էագթըն Էլէ վէրտիք-
լէրի վէ Տէլլէպին Էօյտիլկի
Սթանպօլտան րէսմէն պիլտիլի
միշ տիր :

Քիզա Սէլանիթ վիւայէթինտէ
Դարաֆէրիայա Էագթըն պիր գալ-
կատա՝ շէթէ րէյիլի թօշէպին
վուրուլապ Էօլմիշ օլտըղը Պապը
Ալիյէ իլպար օլըմըշ տիր :

— Սէլանիթ վուգուաթինտա՝
ասքէր վէ գարաֆօլար իւզէրինէ
տիւնամիթ վէ պօմպա լաթմըշ օլան
պուկարլար մագթուլէն (մեռեալ)
թուլթուլուշ վէ վուգուաթտան
սօնրա թուլթուլանլար քէնտի քէն-
տիլէրին Էօյտիլիլմիշ օլտըղլա-
րըն վէ պուկարըն մըգաթարը
Էհնէպի կալէթալարըն Էագթըր-
լարը խէլաֆընա օլարագ, Էալը-
նըլ 33 քիշի (?) օլտըղըն Սէլա-
նիթ հիւթիւթի րաթորթ իթմիշ
տիր :

— Սթանպօլտան մայիս 7 թա-
րիլի պիր թէլէկրաֆիմէլէ կէօրէ,
Մանաստըրտա պուկարլար իքի
կիւն Էվլէլ իսլամ մահէլլէսի իւ-
զէրինէ հիւճու իթմիշ, պէօյիլթ
գարընըղըգ հասըլ օլմուշ վէ պիւ-
թիւն տիւրքանլար գարանմըշ օլ-
տըղը Պապը Ալիյէ պիլտիլիլմիշ :
Վալի շէհրին վէ գօնսօյսհանէ-
լէրին մուհաֆազալը իշին հէր
պիր թէպէտիլաթ Էագթըն. Չօգ-
լար թուլթուլուշ : վէ նիհայէթ
ասայիշ իպգա օլընմըշ Էմըշ :

— Սէլանիթտէթի պուկար ա.
ճէնթի Պապը Ալիին թալէպի
իւզըն ալլ օլըտը :

— Սօն հատիսէտէն տօլայը
մաղնուն ատտ օլընանլարըն մու-
հաթէմէի Սէլանիթտէ Տիվանը
հարպ հուզըրընտա պաշլամըշ
տըր :

— Սէլանիթ միւսթանթիգի տի-
նամիթլէրին թրիէստէտէն Բիրէա
թարիգ իլէ կէլտիկինի թէպէլլէն
իտէյօր. Դիկտ. 15 տէ Էօրկի Սի-
նասուր նամ պիր գօմիսինէրին
իսթիլլէ 6 ֆըշը տիւնամիթ պա-
լըգ տէյու իշէրի կիրմիշ. մէլթիւր

6 ֆըշը 1650 քիւս աղըրըղընա,
սաֆի տիւնամիթ 1500 քիւս Էմըշ :

Ալպանիս

Միւշիթ Էօմէր րուշտի բաշա
Էագթօլայա Էէթիշուպ, պիւթիւն
արնափուլարտան թալթիթ ու
թաղիլէ գալուլ օլընտըղըն, Է.
հալիինին սաաաաթ կէօսթէրտի-
կինի? թիւրք հիւթիւթի րէսմէն
իլան իտէյօր :

ՏԱԽԻԼԻԹԷ

Պուկարիայա վագը պէօյիլթ
շէհրիլէրին վէ պագը Էհէմմիլէթլի
գաաապալարըն նէ մըգաթար Էհա-
լիսի օլտըղընա տայիթ նէշը օլընան
րէսմի ճէտվէլ սուրէթի աթիլտէ
կէօստէրիյօր :

Սօֆիա Էհալիսի	67,789	նիւֆիւս
Ֆիլիպէ	43,033	«
Վառնա	34,922	«
Րուսուլ	32,713	«
Սիլվէն	24,549	«
Շուսլա	23,402	«
Ս. Չալօրա	19,516	«
Բիլլա	18,761	«
Թ. Բաղալ	17,175	«
Վիտին	15,791	«
Խասթէօյ	14,966	«
Էամպօլ	14,580	«
Սթանիմաք	14,054	«
Վրադա	13,965	«
Րազկարա	13,829	«
Սիլվի	13,633	«

— Սօֆիա տաքի թիւրք գօմիսէ-
րին սօն վուգուաթլարտան տօլայը
Պուկարիայա մէսուլ կէօսթէրմէթ
իշին պիր թագըմ Էսասսըլ թէօհ-
մէթլէրտէն իպարէթ շիֆահի պիր
նօթա Պուկար հիւթիւթինէ
արգ իթմէսի իւզէրինէ, վիւթլա
րէյիսի Ս. Տանէվ գօմիսէրէ մէլ-
քիւր նօթայը կէրի ալմասըն իլ-
թար իթտի. Պապը Ալի պիր ալ
թէրէտտիլտէն սօնրա նիհայէթ
նօթասընը կէրի ալմայա մէլպուր
օլտու :

— Ֆէլ. Բոնիսին Միս Նաս-
թօն նամընտա Սմիլիկար պիր
գէնկին գըղլէ Էվլէնէճէկի րէվայէթ
օլընմըր :

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Պուտաքէշտ Բարլմանըն.
տա պիր մէպուրն սիւվաի իւզէ-
րինէ՝ վիւթլա րէյիսի Մ. Շէյ Ա-
ստրիա հարպ վաթօրլարինին Սէ-
լանիթ սուլարընա կիթմէլէրի իշին
շէօլլէ ճէվապ վէրտի. «Աստրո-
Հուլգարիա րօլթիթգաթընտ Էհնի
պիր թէպէտտիլաթ Էագթըն. թու-
թիւրքիանըն հաթիլթիլէթինէ թու-
գանմագ իշին մէսէլէ օլմալ.
Շարգ իշլէրինտէ պիլթիմ րօլթիթ-
գաթըլ հալը հաղըրը (սթաթիւ-
քիւս) մուհաֆազա իթմէթտէն ի-
պարէթ տիր :

«Սէլանիթ սուլարընտա կէօրիւ-
նէն վագթօրլար մարուֆ հատիսէ-
տէն տօլայը կէօնտէրիլմիշ օլուպ,
Աստրո-Հուլգարիա թապալա-
րըն մուհաֆազա իթմէթ վագի.
Ֆէսի իլէ միւթլէլթ տիրէր. Մէլ-
քիւր վաթօրլար նէ պիր նիւմայիշ
իշին վէ նէ մուհարէպէ վէ նէտէ
պիր Էէր զապթ իթմէթ իշին
կէօնտէրիլմիշ տիրլէր, զիրա պու
շէլլէր պիլթիմ րօլթիթգաթընտ
իլարաճ օլընմըշ տըրլար» (ալթը-
շալըշլար) :

Մէպուսլարըն Էքսէրիսի վիւ-
քէլա րէյիսինին պու իլգահաթընա
մէմուսիլէթ պէյան իթտիլէր :

ՍՕՆ ԹԷԼԷԿՐԱՖԻԱՐ

Սթանպօլ, 29 Ապրիլ
Կէշէն շարշանպա կիւնիւ Մա-
նասթրտա վուգու պուլան իլ-
թիլալտան տօլայր՝ մահէին գօն-
սօլալար րաթօրթլարէ՝ իլթի-
լալ պուկարլարտան օլմայուպ իս-
լամլար թարաֆընտան հուսուլա
կէլտիկինի պէյան իտէյօրլար. թէ-
լէֆիաթ շօգ տըր. պուկարլար-
տան պաշգա սայիթ խրիսթիան-
լարտան տախի Էօլէլէր վարտըր.
Չարշանպա կիւնիւնտէն սօնրա
հէմ շէհրտէ վէ հէմ Էլթարաֆլար-
տա պաշգաթօղլար վահիլիթլէր
իճրա իթտիլէր :

Պիր գաշ րում տախի գաթիլ
օլընտըղը իշին, Էուլան Էլիսի
Պապը Ալիին տըղգաթընը տա-
վէթ իթտիլ. վալի ասայիլին իպ-
գասընա գիլատէսի իլէ շարշար
իստէ, խրիսթիանլար խանէլէ-
րինտէն տըրար շրգայա գօրգը-
լօլլար. իշլէր թաթիլ տիր :

Պուկարիայա պէօյիլթ պէօյիլթ
թուլթուլապ հապա իսթիլլէրին
Էօնիլէր ալագ իշին՝ Պուկա-
րիա հիւթիւթի տէվլէթլէրէ միւ-
րաճաթլար իտէյօր. ֆագաթ
Պապը Ալի պիլտիլիլտէն կէրի
տուրմայուպ, պու թարիլլէ գար-
շրգըղըն Էօնիլէր ալագ զան
իտէյօր :

Սթանպօլ, 29 Ապրիլ
Պապը Ալի Սթանպօլ Էլիլէրինէ
վէ Էվրթաաաաթ օսմանլար սէֆիթ-
լէրինէ թէպիլթիլմէլէր Էօլալուպ,
Մանասթր վուգուաթլարն մէսու-
լիլթինի Պուկարլար իւզէրինէ
համ իթմէթ իսթէյօր :

ԷՐՄԷՆԻ ՉԷԹԷԼԷՐԻ

Սթանպօլ, 28 Ապրիլ
Պապը Միլիսին ալտըղը մա-
լիւնապա կէօրէ, Էրմէլիլէրտէն
միլթիլթիլթ պիր գալ շէլլէր Ա-
ճիլիլտանտէն կէլիլլէր : Պալա-
գիտ ալմալարտա վէ Պալալ
գալալարտա մէլքիլթ շէլլէրիլթ
ալիպ իսթիլ իշին հիւթիլլէր շէ-
տիտ թէպիլլէր Էլէ ալմըշ տըր :

[Պապը Ալիին պու իսպարէ՝ հէր
հալէ մէլքիլթ գալալարտա միլթէ-
մէլ պիր գըրկըն իճրա օլընմըշ վէ
պիլթիլթ օլտըղըն տէլալթ իտէր
զանընտայըլ :

Բարիկ, 29 Ապրիլ
Պուկարիա Բէլնիսի ֆէրտինտա
հագրէթլէրի պու ալլալ Էքսթրէս
տ՝ Օսման գաթարը իլէ Սօֆիայա
կիթմէթ իշին պուրատան Էօլա-
լըգըլօր. Պուկար մալալաթ-
կիւզարը վէ մայիլթ մէմուրլար
Բէլնիսի կէօնտէրմէթ իշին սթա-
սիօն գաթար կիթտիլէր :

Բէրսապըղի, 29 Ապրիլ
Քիշէլլէրտէն ալընան րէսմի մա-
լիւմաթ իւզլէ, Էահալիլլէրէ գար-
շը շրգմըշ օլան իլթիլալտա 45
Էօլլէ, 74 աղրը սուրէթտէ Էա-
րէլի վէ 356 խաֆիթ սուրէթտէ
Էարէլի տիւլմիլլէր. քէլա 70
խանէ, 600 տիւրքան սօլուլմուշ-
լար :